

TESTAMENTI FACTIO ACTIVA ET PASSIVA ВО РИМСКОТО И СОВРЕМЕНОТО ПРАВО

Есин Кранли Бајрам

Доцент на научната област Римско право,
Правен факултет „Јустинијан Први“-УКИМ, Скопје
E-Mail: e.kranlibajram@pf.ukim.edu.mk

Апстракт

Имајќи го во предвид фактот дека предвидувањето на тестаментот како основ за повикување на наследство датира речиси од самите почетоци на пишаното римско право и дека дури и тогаш биле претпоставени некои услови кои требало да бидат исполнети при неговото составување, прашањето на полноважноста на тестаментот, кое меѓу другото ја предвидува тестаменталната способност како еден од условите, заслужува посебно внимание.

Класичното римско право, поимот *testamenti factio* го врзува за она што посткласичниот период го нарекува *testamenti factio activa*, односно способноста субјектот да состави тестамент. Ваквото разликување, кое како што споменавме, настанува во класичниот период, е резултат на употребата на општиот поим *testamenti factio* и за означување на способноста на субјектот да биде именуван за наследник. Оттука, за дициплицината да биде јасна, во посткласичниот период, поимот *testamenti factio activa* ја означувал способноста за субјектот да состави тестамент, додека *testamenti factio passiva* способност да се биде тестаментален наследник.

Во таа смисла и нашиот законодавец низ неколку членови од Законот за наследувањето јасно ги пропишува условите за полноважност на тестаментот. Сублимирано тоа е способноста на оставителот да состави тестамент (*testamenti factio activa*), свесната и слободна изјава на волја (*animus testandi*) и формата на тестаментот.

Овој труд се занимава со детална експликација на активната и пасивната тестаментална способност, а со тоа и способноста на субјектот да се јави во улога на тастатор или тестаментален наследник во римското и современото право.

Клучни зборови: *тестаментално наследување, testamenti factio activa, testamenti factio passiva*

THE *TESTAMENTI FACTIO ACTIVA ET PASSIVA* IN ROMAN AND CONTEMPORARY LAW

Esin Kranli Bajram

Assistant professor on Roman Law, Faculty of Law “Iustinianus Primus”-
Ss. Cyril and Methodius University in Skopje
E-Mail: e.kranlibajram@pf.ukim.edu.mk

Abstract

Having on mind the fact that the will as a basis for reference to the inheritance, dates from the very beginnings of the written Roman law and that even then there were assumed some conditions that should have been fulfilled in its construction, the question of the validity of the will, which among the other envisages the ability of the testator to compose a will as one of the conditions, deserves a special attention.

Classical Roman law relates the term *testamenti factio* to what the post-classical period calls *testamenti factio activa*, that is, the ability of the subject to compose a *testamentum*. This distinction, which, as we mentioned, arises in the classical period, is the result of the use of the general term *testamenti factio* and for denoting the ability of the subject to be named as a successor. Hence, for the distinction to be clear, in the post-classical period, the term *testamenti factio activa* signified the ability of the subject to compose a testament, while *testamenti factio passiva* the ability to be a testamentary successor.

In that sense, our legislator clearly sets out the conditions for the validity of the will, through several articles of the Law on Inheritance. In summary, it is the ability of the testator to assemble a *testamenti factio activa*, a conscious and free statement of will (*animus testandi*) and the form of the will

This paper deals with a detailed explication of the active and passive testamentary capability of the person and hence the ability of the subject to appear as a testator or testamentary successor in Roman and modern law.

Key words: *testamentary succession, testamenti factio activa, testamenti factio passiva*

Вовед

Класичното римско право, поимот *testamenti factio* го врзува за она што посткласичниот период го нарекува *testamenti factio activa*, односно способноста субјектот да состави тестамент. Ваквото разликување, кое како што споменавме настанува во класичниот период, е резултат на употребата на општиот поим *testamenti factio* и за означување на способноста на субјектот да биде именуван за наследник. Оттука, за разликувањето да биде јасно, во посткласичниот период, поимот *testamenti factio activa* ја означувал способноста за субјектот да состави тестамент, додека *testamenti factio passiva* способност да се биде тестаментален наследник.

Експликацијата на наведените поими е исклучително прецизна во изворите на римското право. Имено, од идејата на старите римски правници пред се за тестаментот

како еден од основите за повикување на наследство, произлегува и потребата да се одговори на прашањето: за кого и под кои посебни услови се резервирани активната и пасивната тестаментификација.

1. *Testamneti factio activa*, активна тестаментална сопственост, способност за составување на тестамент

Одговорот на прашањето кој може да биде носител *testamenti factio activa*, е тесно врзан за својствата на субјектите, во смисла на исполнување на определени услови. Нема сомнеж дека активната тестаментална способност била резервирана за римските граѓани со *status civitatis*, со оглед на фактот што сочинувањето на тестаментот, особено во раните фази, е врзано токму за правилата на *ius civile*, со кое можеле да се служат исклучиво римските граѓани¹. Покрај тоа, лицето кое составувало тестамент, морало да биде *sui iuris* и да биде полнолетно. Во суштина, ваквите правила за можноста на субјектот да состави тестамент се условени од фактот дали лицето е во состојба да изјави правно релевантна волја, па според тоа и лицата кои немале деловна способност или таа им била делумно ограничена², не биле ниту носители на *testamenti factio activa*.

D. XXVIII, 1,2 *In eo qui testatur eius temporis, quo testamentum facit, integritas mentis, non corporis sanitas exigenda est*

Правилото кое определувало дека лицата *sui iuris* се носители на *testamenti factio activa*, сепак било дерогирано во случајот на женските лица кои биле *sui iuris*, но и во случајот

---

¹ Не треба да се превиди фактот дека можноста за составување на правовалиден тестамент им била достапна уште на неколку категории лица кои не припаѓале на категоријата *cives romani*.

Имено, познавајќи го фактот дека за *Latini prisci(veteres)* *Latini colonarii(novi)* било достапно користењето на *ius commercium* (право да се служат со установите на римското имотно право), а *mancipatio* е еден негов институт, не упатува на заклучокот дека и овие категории на лица имале *testamenti factio activa*. Покрај нив, во извесна смисла ограничено, вакво право имале и *servi publici*, на кои им било овозможено правото на располагање на половина од својот имот.

² Активна тестаментална способност заради недостигот на деловна способност немале малолетниците (*impuberes*), душевно болните лица (*amentes, dementes, furiosi*), расипниците (*prodigi*), лицата кои одбиле да сведочат за нешто што го виделе или чуле (*intestabiles*), неверниците и апостатите, но и глувонемите лица, кои заради својот физички хендикеп не можеле да го исполнат условот строго определена форма која правото ја предвидувало. Сепак, последнава категорија, добила можност да составува писмен тестамент според Јустинијановото законодавство, ако хендикепот не бил од раѓање.

Ulp. Frag. tit. 20 s1310. *Filius familiae testamentum facere non potest, quoniam nihil suum habet, ut testari de eo possit. Sed divus Augustus [Marcus] constituit, ut filius familiae miles de eo peculio, quod in castris adquisivit, testamentum facere possit. 11. Qui de statu suo incertus est factus, quod patre peregre mortuo ignorat, se sui iuris esse, testamentum facere non potest. 12. Inpubes, licet sui iuris sit, facere testamentum non potest, quoniam nondum plenum iudicium animi habet. 13. Mutus, surdus, furiosus, item prodigus, cui lege bonis interdictum est, testamentum facere non possunt: mutus, quoniam verba nuncupationis loqui non potest; surdus, quoniam verba familiae emptoris exaudire non potest; furiosus, quoniam mentem non habet, ut testari de sua re possit; prodigus, quoniam commercium illi interdictum est, et ob id familiam mancipare non potest. 14. Latinus Iunianus, item is, qui dediticiorum numero est, testamentum facere non potest: Latinus quidem, quoniam nominatim lege Iunia prohibitus est; is autem, qui dediticiorum numero est, quoniam nec quasi civis Romanus testari potest, cum sit peregrinus, nec quasi peregrinus, quoniam nullius certae civitatis civis est, ut secundum leges civitatis suae testetur. 15. Feminae post duodecimum annum aetatis testamenta facere possunt, tutore auctore, donec in tutela sunt. 16. Servus publicus populi Romani partis dimidia testamenti faciendi habet ius.*

на машки лица *alieni iuris* кои заради својата воена или јавна служба добивале *peculium castrense* или *peculium quasicastrense*, со кои можеле слободно да располагаат. За жените, иако ги исполнувале условите предвидени за активна тестаментифакција, можноста за располагање со својот имот речиси секогаш била забранета или ограничувана. Така, во времето кога била задолжителна установата *tutela mulierum*, тие или воопшто не можеле да составуваат тестамент³, или тоа можеле да го прават со согласност на своите татори од времето на Хадријан, за на крајот со укинувањето на таторството врз жените да добијат полно *testamenti factio activa*⁴.

Уште една околност што незаобиколено треба да се спомене е тоа што римското право предвидувало полноважноста на сочинетиот тестамент ако таторот имал *testamenti factio activa* од моментот на составувањето непрекинато до моментот на смртта на таторот⁵.

³ Ова право не можеле да го имаат и заради фактот што не можеле да учествуваат во работата на *comitia curiata* (што било нужно за составување на *testamentum calatis comitiis*). Во овој период, единствене можност за тестаментално располагање *sui iuris* женските лица наоѓале во изигувањето на правите норми, преку склучување на привиден *manus* брак познат уште и како *coemptio faciendi testamenti causa* или *coemptio in manum testamenti faciendi gratia*. Види Ante Romac., *Rimsko pravo*. Zagreb: PFZ (Biblioteka: Udžbenici i skripta); 1981, 376 ;Marijan Horvat , *Rimsko pravo* (deseto izdanje). Zagreb: Školska knjiga,1980,143.

Покрај тоа, во прилог на ставот на римското право дека на жените не треба да им се дава вакво право, оди и фактот што располагањето на оставината со тестамент во најстаро време е врзано со пренесувањето на *patria potestas*, која пак била ексклузива за машките членови на семејството.

⁴ Gaius, I.145. *Itaque si quis filio filiaeque testamento tutorem dederit, et ambo ad pubertatem pervenerint, filius quidem desinit habere tutorem, filia vero nihilo minus in tutela permanet: Tantum enim ex lege Iulia et Papia Poppaea iure liberorum a tutela liberantur feminae. Loquimur autem exceptis virginibus Vestalibus, quas etiam veteres in honorem sacerdotii liberas esse voluerunt: Itaque etiam lege XII tabularum cautum est*

Cic. de Rep. III.10 (17) Genera vero si velim iuris institutorum morum consuetudinumque describere, non modo in tot gentibus varia, sed in una urbe, vel in hac ipsa, milliensi mutata demonstrarem, ut hic iuris noster interpretis alia nunc Manilius iura dicat esse de mulierum legatis et hereditatibus, alia solitus sit adulescens dicere nondum Voconia lege lata; quae quidem ipsa lex utilitatis virorum gratia rogata in mulieres plena est iniuriae. cur enim pecuniam non habeat mulier? cur virgini Vestali sit heres, non sit matri suae? cur autem, si pecuniae modus statuendus fuit feminis, P. Crassi filia posset habere, si unica patri esset, aeris milliensi salva lege, mea triciens non posset'

Testamenti factio activa одсекогаш им било признавана на Девиците Весталки, но и на жените со *ius liberorum*, според Августовото брачно законодавство. *Virgo vestalis*, или свештеничките на божицата Веста бил свештенички ред составен најпрво од четири, а подоцна од шест свештенички по две за трите Римски племиња, чија должност се состоела во чувањето на вечниот оган, симболот на постојаноста и трајноста на римската држава. Критериумите за избор биле исклучително строги, а со нивниот живот раководел *pontifex maximus*, со овластувања слични на *patria potestas*. Нивната можност да составуваат тестамент за време на животот на нивниот татко(но и да склучуваат други правни работи без одобрение на татор), се спомнува уште во *Leges regiae*, но и во *Lex XII Tabularum*(V,1). Интересно е да се спомене дека почитувањето на култот на Веста(со извесни измени особено во начинот на пристапувањето на редот на весталките), продолжил и по Миланскиот едикт. Затворањето на храмот на Веста бил повод за дефинитивниот крај на ваквата традиција за време на Теодосие во 394 година. Види Žika Vujukić, *Forum Romanum* (Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2006)580-586.

⁵ Во врска со ваквата определба, исклучок постои кај лицата кои биле паѓале во ропство кои губејќи го својот статус заради *capitis deminutio maxima*, важела правната фикција дека лицето умрело во моментот на губењето на граѓанскиот статус, така што важечки би бил тестаментот кој евентуално бил составен во време кога бил носител на правото за составување на тестамент. Во корист на овие лица, во предвид се земала и установата *postliminii*, која значела занемарување на последиците од

Нормите кои се однесувале на определувањето дали субјектот е носител на *testamenti factio* биле *ius cogens*, што упатува на заклучокот дека се независни од волјата на субјектите⁶.

2. *Testamenti factio passiva*, способност да се биде тестаментален наследник

Како што веќе беше напоменато во излагањето за активната тестаментифакција, овие два поими конечно ги раздвојува пандектното право, заради фактот што генеричкиот назив кој се употребувал *testamenti factio* (кој првично се однесувал на способноста за составување на тестамент) не ги задоволувал потребите од прецизно разликување, со оглед на фактот што постојат разлики помеѓу нив. Заради тоа, придавката *passiva*, треба да се разбере како знак дека во случајот на способноста да се биде наследник нема дејствие на некакво чинење (*factio*), туку само својство на *capacitas*⁷.

Во таа смисла пасивната тестаментифакција се однесува на способноста на субјектот да се јави во улога на тестаментален наследник. За разлика од *testamenti factio activa*, овој поим е поширок. Така, не се барало лицето да биде *sui iuris*, што значи дека како тестаментални наследници во предвид можеле да дојдат и робовите чии господари имале пасивна тестаментифакција и кои во тестаментот ја добивале и својата слобода⁸. Како тестаментални наследници можеле да бидат определени и туѓи робови, кои наследството го примале само со согласност од својот господар, кој во крајна линија станувал сопственик на наследството посредно преку својот роб⁹.

Ваквата, навидум „напредна“ идеја за признавање на пасивна тестаментифакција на робовите, всушност ја крие користа што во овие случаи ја имале нивните господари. Имено, тестаторот најчесто ги именувал своите робови за наследници, во случаите кога бил презадолжен (*hereditio damnosa*) и бидејќи во ваквите случаи ослободениот роб станувал *heres necessarius* (не можел да го одбие наследството¹⁰), врз него била проследувана господаровата *infamia*. Во случајот на именување за наследник на туѓ роб, пак стекнувањето на наследството на неговиот господар преку робот била крајната цел.

---

capitis deminutio и целосно враќање во поранешна состојба (правна фикција која претпоставувала дека неповолната состојба никогаш не настанала). Истото важело и за лица кои од *sui iuris* по пат на *adrogatio*, во текот на својот живот станале *alieni iuris*. Имено, доклоку составиле важечки тестамент во време кога имале *testamenti factio activa*, и во часот на смртта повторно станале *sui iuris*, тој се сметал за полноважен

⁶ Dig.28.1.3 *Papinianus libro 14 quaestionum Testamenti factio non privati, sed publici iuris est.*

⁷ Види Жика Бујуклић, op.cit., 293

⁸ *Gaius. II.186. Sed noster servus simul et liber et heres esse iuberi debet, id est hoc modo: STICHVS SERVVS MEVS LIBER HERESQVE ESTO, uel: HERES LIBERQVE ESTO.* Јустинијановото законодавство го претпоставувало ослободувањето на робот во тестаментот, доколку тој се именувал за наследник, без посебно да се нагласи давањето на слобода

⁹ Dig.28.5.3 *Ulpianus libro tertio ad Sabinum pr. Servus alienus vel totus vel pro parte sine libertate heres institui potest. 1. Si servum meum pure heredem scripsero, sub condicione liberum, differtur institutio in id tempus, quo libertas data est.*

¹⁰ Dig. 28.5.30 *Ulpianus libro 21 ad edictum. Pignori obligatum servum necessarium domino posse fieri imperator Severus rescripsit, ita tamen, si paratus sit prius creditori satisfacere.*

Историски била условена *testamenti factio passiva* на женските лица. Во најстарото доба, тие не можеле да бидат наследници со оглед на фактот што не можеле да го наследат *pater familias* на неговата семејна позиција. Подоцна, според одредбите на *Lex Voconia*¹¹, женските лица не можеле да бидат тестаментални наследници на сенаторите, освен ако не биле нивни ќерки, сопруги или девици Весталки. Конечно, потполната способност да се јават во улога на тестаментални наследници, жените ја добиваат според правилата на Јустинијановото законодавство.

PS. 4, 8,20. *Feminae ad hereditates legitimas ultra consanguineas successiones non admittuntur; idque iure civili Voconiana ratione videtur effectum; ceterum lex XII tabularum sine ulla discretione sexus cognatos admittit*

Жените не се повикуваат на наследство ако се подалечни од сестри по таткова лоза; се чини дека тоа е прифатено во цивилното право по *Lex Voconia*; иако Законот на XII таблица дозволува наследување на агнатите без оглед на полот.

Ограничувања на способноста да бидат тестаментални наследници постоела и во случаите на т.н. недоволно определени лица *personae incertae* каде се вбројувале правните лица¹², божествата и *postumus*¹³. Покрај нив, класичното право за неважечко сметало и назначувањето за наследник чиј точен идентитет не можел однапред да се утврди, додека посткласичното право им ја одзема ваквата способност на еретиците.

UE. 22, 5. *Nec municipia nec municipes heredes institui possunt, quoniam incertum corpus est, et neque cernere universi neque pro herede gerere possunt, ut heredes fiant. Senatus consulto tamen concessum est, ut libertis suis heredes institui possint*

Ни градските општини ни општинарите не можат да бидат именувани за наследници, бидејќи се работи за неодреден субјект, а сите не можат нити свечено да го прифатат наследството, нити да ја вршат улогата на наследник со што би станале наследници. Сепак, со сенатско мислење е утврдено дека можат да ги имануваат за наследници нивните ослободеници¹⁴.

---

¹¹ Овој закон бил донесен 169г. п.н.е. по предлог на *Voconius Saxa*, плебејски трибун, кој добил поддршка од Катон Стариот додека бил конзул и се однесува на ограничувањето на женските лица да се јават во улога на тестаментални наследници.

¹² Во однос на ваквиот став, во прилог оди фактот што за време на класичното право, сеуште не бил докрај јасно оформен поимот на правните лица. Заради сфаќањето дека правното лице е збир од физички лица, кои го сочинувале неговото членство (а тој состав бил подложен на промени), Римјаните сметале дека правните лица се „неодредени“. Апстрактната смисла за поимот на правното лице, сфатено како во модерното право, се развило подоцна.

Според тоа, со оглед на фактот што државата се сметала за правно лице, таа секогаш можела да се јави во улога на тестаментален наследник, но според *ius imperium*. Понатаму, колективите и здруженијата чија појава во римскиот правен поредок се смета за зачеток на современите пандани-правните лица, правото да наследуваат го добивале постепено, особено завреме на периодот после прогласувањето на христијанската религија за официјална, кога било дозволено црквите, некои верски фондации да имаат *testamenti factio passiva*

¹³ Имено, *postumi sui*, зачатно но неродено дете одсекогаш го уживало правото да биде именувано за тестаментален наследник на презумптивниот татко. Екстензивното толкување на ваквата можност ги опфатило и посмртчињата на тестаторовите синови кои биле под непосредна *patria potestas* тестаторот.

За посмртчињата кои не припаѓале во овие групи правото дозволувало *bonorum possessio secundum tabulas*

¹⁴ Исклучокот се однесува на ослободениците на градските општини, кои можеле како наследници да ги именуваат градските општини.

Недостатокот на способноста да се биде тестаментален наследник, правилата на римското наследно право го препознаваат и во уште некои ситуации, со таа разлика што се работи за лица кои имаат *testamenti factio passiva*, значи можеле да бидат именувани како наследници во тестамент, но не можеле да го стекнат или задржат наследството кое би тербало да им припадне. Во оваа група се вбројувале лицата за кои важеле одредбите на Августовото брачно законодавство(кадукарните закони¹⁵, *Lex Iulia et Papia Poppaea*)¹⁶, *Latini Iuniani*, како и *feminae probosae*(проститутки, актерки, жени чиј морален профил бил сомнителен),сите означувани уште и со терминот *incapaces*¹⁷. Сличност според правната последица со категоријата *incapaces*, се и лицата кои дури и можеле да го стекнат наследството¹⁸, но заради недостојност, *indignitas*, не можеле да го задржат¹⁹. Така, на назначените во тестамент наследници, заради причините кои ги правеле недостојни да го задржат наследството, тоа им било одземено²⁰ во корист на фискусот. Што се однеува до причините кои биле сметани за релевантни при прогласувањето на наследникот за недостоен, тие зависеле од меѓусебниот однос тестатор-тестаментален наследник. Како причини најчесто се сметале убиството на оставителот, спречувањето на откривањето на убиецот на оставителот, попречувањето на оставителот слободно да ја изрази својата волја во тестаментот како и вложувањето на *querella inoficiosi testamenti*²¹ која се покажала како неоснована.

Во сите случаи каде постоела *testamenti factio passiva*, таа требала да биде својство на тестаменталниот наследник и во времето кога тестаментот бил составен, и во време на делацијата па се до аквизицијата на наследството.

3. Способноста за составување на тестамент и способноста да се биде наследник според решенијата на современото македонско наследно право

Имајќи го предвид фактот дека предвидувањето на тестаментот како основ за повикување на наследство датира речиси од самите почетоци на пишаното римско право и дека дури и тогаш биле претпоставени некои услови кои требало да бидат исполнети при неговото составување, прашањето на полноважноста на тестаментот, како резултат на што може да дојде до реализација на неговите одредби, заслужува посебно внимание.

---

¹⁵ називот доаѓа од *caducus*, она што отпаѓа, заради делот од оставината кој отпаѓал на супститутите или државната благајна(види во следната фуснота)

¹⁶ **Gaius. II.111. *Caelibes quoque, qui lege Iulia hereditates legataque capere uetantur, item orbi, id est qui liberos non habent, quos lex [. . . . .] fol. deperd., vv. 21 exceptis frustulis paucis legi nequeunt . . . . .***] Споменатиот закон се однесувал на ограничувањата предвидени за жени на возраст од 20 до 50 години и мажи од 25 до 60 години кои или не биле во брак (*celibes*), заради што не можеле да добијат ништо од оставината, или лица кои живееле во барак, но немале деца (*orbi*), кои пак можеле да добијат само половина, додека меѓусебно можеле да се именуваат за тестаментални наследници само за десеттина од оставината. Преостанатиот дел останувал на супститутите, а во случај да немале деца или немало супститути, оставината припаѓала на фискусот.

¹⁷ *capere non possunt*, оние кои немале способност. Ваквата квалификација е укината во Јустинијановото законодавство, пред се заради христијанскиот целибат. На крајот, се однесувала само на спомените жени со сомнителен морал, бидејќи и *Latini Iuniani* повеќе не постоеле како категорија.

¹⁸ покрај тоа што имале *testamenti factio passiva*, тие имале и *capacitas*

¹⁹ *Indignus potest capere, non potest retinere*, *Недостојниот може да ја стекне, но не и задржи(оставината)*

²⁰ *erripere, auferre*. . Оставината која била одземена во корист на државата уште се нарекувала *bona ereptoria*. Marijan Horvat, op.cit.,144

²¹ Види кај нужно наследување

Во таа смисла нашиот законодавец низ неколку членови од Законот за наследувањето јасно ги пропишува условите за полноважност на тестаментот. Сублимирано тоа е способноста на оставителот да состави тестамент (*testamenti factio activa*); свесната и слободна изјава на волја (*animus testandi*) и формата на тестаментот.

Testamenti factio activa, односно способноста за составување на тестамент како еден од условите за полноважност на тестаментот датира од времето на римското право. За волја на вистината, за разлика од решенијата на освременото наследно право, активната тестаментифакција во римското право била пред се резервирана за римските граѓани кои имале полно *ius commercii*²² и требало таа да постои не само во време на составување на тестаментот, туку за целиот живот на оставителот.

Во однос на тоа како се дефинира способноста за составување на тестамент, тоа може да се стори од аспект на формалната и од аспект на материјалната компонента. Така, под способност за составување на тестамент се подразбира способноста да се состави тестамент или способноста да се состави, промени и отповика тестамент (достигната возраст и способност за расудување) во материјална смисла како и способност за самостојно составување на тестамент во формална смисла²³.

Според тоа, тестаментлната способност може да се третира или како специјална правна способност или како дел на деловната способност. Во првиот случај, становиштето се темели ан фактот што правната способност се стекнува со раѓањето, а тестаменталната по исполнување на условите (возраст и способност за расудување) и заради тоа треба да се смета како специјален вид на правна способност. Втората концепција тестаменталната ја врзува за деловната способност на субјектот заради фактот дека и тестаментот е правно дело како и останатите за чие составување потребна е токму деловната способност²⁴.

Она што е неспорно во решенијата на современите права е врзувањето на способноста за составување на тестамент, со способноста на субјектот за расудување. Во нашето позитивно право определувањето на способноста за расудување не е прецизно определено, како субјективна карактеристика на физичките лица, наспроти прецизно поставената возрасна граница²⁵. Заради тоа се смета дека секое лице кое навршило 15 години е способно за расудување, доколку не постојат околности кои предизвикуваат неспособност за расудување²⁶. Во суштина, способноста за расудување се врзува со психолошката подготвеност на лицето да разбере што значи дејствието што го презема и какви последици од тоа дејствие можат да произлезат²⁷. Со други зборови, се работи

---

²² *cives romani* кои биле *sui iuris* и биле полнолетни.

²³ Формалната способност била карактеристична за римското право бидејќи единствено со преземање на дејствија лично од страна на тастаторот можел да биде составен тестамент. Современите правни системи кои ги познаваат јавните тестаменти, ја напуштаат концепцијата на формална појмовна определеност на тестаменталната способност. Детално за ова види кај: Slavko Marković. *Odnos testamentalne prema pravnoj i poslovnoj sposobnosti*. Zbornik radova pravnog fakulteta u Nišu. (Niš: Pravni fakultet u Nišu. 1974)159-160

²⁴ Slavko Marković. *op.cit.*,165-166

²⁵ ЗН чл.62 ст.1 гласи,, Тестамент може да состави секое лице способно за расудување коешто на исполнило 15 години“

²⁶ причините можат да бидат различни: ментално (душевно) нарушување, користење на алкохол, дрога и сл.

²⁷ Овој субјективен услов во практиката честопати е спорен, бидејќи при утврдувањето потербни се стручни анализи кои во предвид ги земаат сите околности кои можат да влијаат на нивото на

за волјата како психолошка појава која се манифестира како свесна насоченост на чинењата за постигнување на определена цел²⁸

Во оваа прилика треба да се спомене и една специфична ситуација која може да се јави кај лицата со нарушено ментално здравје, а тоа е појавата на тн.*lucida intervalla*, позната и за старите Римјани. Светлите моменти, што кај овие лица можат да се јават во подолги или покуси интервали, во суштина се подобрувања на нивната состојба, до ниво на кое тие можат непречено да расудуваат. Заради тоа, во ваквите случаи треба да се дозволи можноста и тестаментите, како и останатите правни дела во кои можат да учествуваат овие лица, да се сметаат за поноважни, доколку се составени во *lucida intervalla*²⁹.

Генерално, според прописите на нашето право активната тестаментифакција се врзува за способноста за расудување во погоре наведената смисла, што е еден од потребните услови за признавање на општа деловна способност на субјектот, како и за достигнувањето на определена возраст. Но, предвидувањето на 15 годишна возраст за стекнување на способност за составување на тестамент, не се поклопува со границата од 18 потребна за деловната способност. Ваквото решение на законодавецот се темели на фактот дека според позитивните прописи и трудовата способност се стекнува со навршени 15 години.

Кумулативното исполнување на наведените услови во моментот на сочинувањето на тестаментот (ЗН чл.62 ст.3), го сместува субјектот во категоријата лица кои имаат способност за составување тестамент³⁰, а со тоа исполнет е еден од условите за полноважност на тестаментот.

Неспособноста за составување на тестамент заради наведените причини, може да повлече барање од страна на лице кое има правен интерес за негово поништување во рокови прецизно утврдени во ЗН чл.64 ст.1

3.1 Оставител

Теоријата за наследното право нема сомнежи околу дефиницијата за поимот оставител. Имено, тргнувајќи од прописите на римското право, за оставител се смета физичкото лице кај кое настапила смртта, а кое поседува наследливи права и обврски.

способност за расудување. На пример, не сите душевни болести се со трајни последици. Исте случајот и кај последиците предизвикани од алкохолизам или психотропни супстанции, така што способноста за расудување треба да се цени само со оглед на состојбата во конкретниот момент. Види Љиљана Спировиќ-Трпеновска, *Услови за полноважност на тестаментот*, Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ - Скопје во чест на проф. д-р Ѓорѓи Марјановиќ (Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први“, 2010) 518-519

²⁸ Види Dragica Živojinović. *Uticaј mentalne rezerve na punovažnost zaveštanja*. Pravni život br. 10-2003. 215

²⁹ Ставовите околу вакавата ситуација во современата наука се дијаметрално спротивни. Од оние кои светлите моменти не се доволен основ лицето да се смета за способно за расудување, до оние кои ја следат традицијата на Римјаните, на признавање на полноважност на правните дела создадени во тие интервали. Ibid

³⁰ За потсетување, *testamenti factio activa* требаше да постои до крајот на животот на оставителот, за да може тестаментот да се смета за правовалиден според правилата на римското право. Овој став е напуштен, иако има свое оправдување. На пример, губењето на способноста за расудување после составувањето на тестаментот, практично го оневозможува оставителот да го искористи правото на отповикување или составување на нов тестамент, што пак е основно својство и загарантирано право на оставителот

Оваа едноставна формулација упатува на тоа, дека за да може да се зборува за наследно-правни односи, нужна претпоставка е настапувањето на смртта кај еден субјект на правото. Оттука и јасната дистинкција помеѓу наследното право со дејство *mortis causa*, наспроти стварното и облигационото со дејство *inter vivos*.

Значи, во улогата на оставител може да се јави исклучиво физичко лице, бидејќи наследно-правни односи не настануваат во случај на престанок на правно лице³¹. Што се однесува до прашањето за евентуално ограничување на кругот на физичките лица кои можат да бидат оставители, не може да стане збор за системите чиј основен принцип е рамноправноста³². Според тоа, без оглед на припадноста кон определен етникум, пол, раса, вера и слично, едно физичко лице може да се јави во улога на оставител, доколку поседува права и обврски (оставина) која може да се наследува.

Покрај физичката смрт, која е определена според правилата на граѓанското право, како оставител може да се јави и лице кое е прогласено за умрено, исто така според правилата определени за овој вид на постапка. Ваквото решение е содржано во членот 120 од ЗН.

Сумарно, способноста на едно физичко лице да се јави како оставител се поклопува со неговата општа правна способност³³, иако, во суштина лицето ќе стане оставител во моментот кога престанува неговата правна способност.

Теоријата посебно се занимава и со определувањето на точниот момент на смртта како факт кој е релевантен за настанок на определени правни последици. Во тој момент, како што веќе споменавме, настапува отворањето на наследството(делацијата) и во исто време, според нашето законодавство, преминувањето на оставината на наследниците³⁴. Логично, тој момент е релевантен и за определувањето на основните претпоставки за формирање на наследно-правните односи како кругот на наследниците³⁵(интестатски или тестаментални), и составот на оставината³⁶.

Оваа претпоставка за настанување на наследноправни односи и нивните последици е релативно лесна за утврдување кога станува збор за природна смрт која се докажува со извод од матичната книга на умерените, кој се составува врз основа на потврда од здравствена установа или со исказ од двајца полнолетни сведоци при пријава на смртта кај матичарот.

Многу покомплицирана е постапката за прогласување на исчезнато лице за умрено која се темели на низа претпоставки, кои заради можноста да бидат побинени, можат да

---

³¹ прописите од оваа област немаат допирни точки со наследното право.(стечај, ликвидација)

³² види ЗН чл.3

³³ Види Љиљана СпиРОВИЌ-Трпеновска, *op.cit* 33. Значи во моментот на стекнувањето општа правна способност(раѓање) стекнува способност во иднина да се јави како оставител(смрт, прогласување на лице за умрено)

³⁴ ЗН чл.127

³⁵ ЗН чл.122 ст.1

³⁶ Во таа смисла, моментот на смртта е релевантен за роковите за застареност кои течат од тој момент, последните 90 дена кај дадените подароци(чл.38 ст.1 и чл.39 од ЗН), достоинста на наследниците(чл 123 и 124 од ЗН), како и определувањето на правата на *nasciturus*(чл.122, ст 2 од ЗН). Сепак, се чини дека римската претпоставка дека *nasciturus iam pro nato habetur*, ќе претрпи извесни проширувања, со вментнување и на постхумно зачатите деца, под определени услови

предизвикаат низа последици кои се однесуваат како на кругот на наследниците, така и на составот на оставината³⁷.

Во оваа прилика, треба да се спомене и ставот на нашето позитивно право околу т.н комориенти(*comorientes*). Имено, правната фикција за моментот на смртта во случајот на комориентите потекнува од римското право. Заради општествените прилики, ставот на римското право околу тоа кој кого наследува во случаите кога по повод иста несреќа(*vis major*), умираат лица кои меѓусебно се наследуваат, зависи од припадноста на лицата кон определен општествен слој. Сепак, во предвид доаѓала теоријата која не е непозната и во некои далеку пососвремени системи, според која се смета дека помладите ги наследуваат постарите односно машките ги надживуваат женските лица. Сепак, системите кои предвидуваат приоритет на комориентите според некои лични својства, се повеќе се ревидираат во насока на оние кои сметаат дека комориентите умреле во ист момент и заради тоа не се наследуваат меѓу себе.

Според актуелната состојба, ЗН не содржи норми кои се однесуваат на оваа ситуација, што секако може да се протолкува како извесен недостаток како во теоретска, така и во практична смисла. Затоа, веројатано е дека законодавецот е на пат да го избере второто решение во врска со комориентите, според кое, заради неможноста да се утврди точниот момент на смртта, овие лица нема да се наследуваат меѓусебно(ќе се смета дека умреле во ист момент)³⁸.

Со оглед на тоа што централен интерес на овој труд е конкретно тестаменталното наследување, како предлог кој во иднина би требало да биде разгледан, ќе ја наведеме и потребата од термилошко унифицирање на поимот оставител, тогаш кога постои тестамент како основ за наследување. Според тоа, корисно би било терминот „завештател“ кој се употребува во одредбите што се однесуваат на тестаменталното наследување, да биде заменет со терминот „тестатор“, бидејќи последната изјава на волја за распределба на имотот се нарекува „тестамент“ а не „завештание“. Покрај ваквото решение, во предвид може да дојде и едноставно терминот „оставител“ и во случај на интестатско и на тестаментално наследување³⁹.

3.2 Наследник

Третата алка во наследно-правниот однос ја чини наследникот или наследниците(вообичаено има повеќе од еден). Погоре веќе напоменавме дека во

---

³⁷ Види повеќе Закон за вонпарнична постапка, Службен весник на РМ бр. 9 од 18.01.2008 година Прогласување на исчезнато лице за умрено и докажување на смрт чл.74-92. Во однос на природата на вонпарничната постапка, која патем не постоела во Рим, умесно е да упатиме дека се работи за правни правила кои се однесуваат на различни вонпарнични работноодносно ситуации од областа на граѓанското право во кои за засновање, промена или престан на субјективни права, за зачувување на една правна ситуација или за ставање во дејство на граѓанските субјективни права, покрај изјавата на волја на титуларот, потребни се и дејствија на судот. Види Гордана Станковић. *Граѓанско процесно право*. (Ниш: 1998). 24

³⁸ Види Комисија за семејно и наследно право, *op.cit.* 115

³⁹ Јазичката редакција на идниот текст на ЗН, според нас е нужно потребна пред се заради поставување на стандард околу прифатените називи на институтите. Имено Законодавецот ќе треба да биде доследен во користењето на одредени поими без оглед дали ќе ги прифати оние кои се резултат на влијанието на јазиците на земјите со кои до скоро време Р.Македонија беше во составот на заедничката држава, дали ќе ги прифати називите кои водат потекло од римското прао или ќе се обиде да пронајде термини кои изворно се користеле во мекедонскиот јазик

најопшта смисла наследникот се јавува како правоприменик на оставината во моментот на смртта на оставителот. Сфаќањата на старите Римјани дека наследникот стапува на местото на покојниот како продолжувач на неговата личност и неговиот субјективитет, логично, во денешни услови е надминато. Ова поради фактот што современите права, а во таа смисла и нашето, под поимот наследување подразбираат пренос на имотните права и обврски, а не и на личните својства или општествени статус на оставителот.

Затоа, според нашето право под наследник се подразбира секое физичко или правно лице кое се јавува како правоприменик на оставината, врз основа на законски пропишаните услови.

Во таа смисла, како наследници се сметаат и лицата кои се универзални и лицата кои се јавуваат како сингуларни сукцесори. Она што на прв поглед може да се воочи е една битна разлика околу кругот на субјектите кои можат да бидат оставители (само физичките лица) наспроти оние кои можат да бидат наследници, физички и правни лица. Треба сепак да се напомене дека правните лица, во улога на наследници можат да се јават само тогаш кога се именувани за тестаментални наследници. Значи, правните лица можат да бидат наследници само тогаш кога основот за повикување на наследство е тестаментот на оставителот.

Условите кои треба да ги исполнат наследниците, ЗН ги регулира најопшто во чл.122, одредувајќи дека наследник може да биде физичко лице кое е живо во моментот на делацијата(ст.1); зачатно, но неродено дете доколку се роди живо(ст.2) и правно лице кое може да биде само тестаментален наследник(ст.3).

Оттука, секое физичко лице, кое е живо во моментот на смртта на оставителот, ќе се смета за способно за наследување и кое би наследило доколку не е недостојно за наследување(ЗН чл123-124). Така, способноста за наследување се стекнува во моментот на раѓањето на физичкото лице, момент кој се смета и за стекнување на правната способност. Значи секое живо родено физичко лице кое било живо и во моментот на делацијата, може да го има својството на наследник, без оглед дали е способно за живот и колкав временски период било живо.

Што се однесува до правните лица, како тестаментални наследници можат да се јават доколку постојат во моментот на смртта на оставителот, односно доколку правното лице е запишано во централниот регистар на правни лица.

На оваа определба во извесна смисла противречи чл.99 од ЗН, кој ја предвидува можноста оставителот со тестамент да определи дека неговата оставина во целина или во еден дел треба да се искористи за постигнување на определена цел(ст.1), односно би можел да определи засновање на задружина, кое како правно лице треба да се запише во регистарот после дадено одобрение (ст.2). Ваквата ситуација значи дека како наследник ќе се јави правно лице кое не постои во моментот на делацијата. Сепак теоријата смета дека наследувањето настапува во моментот на смртта *de iure*, иако *de facto* тоа се случува кога задружината ќе биде заснована.

Аналоген е ставот на теоретичаирите и во случаите кога во тестамент именуваното правно лице е во постапка за засновање која не е завршена, но само тогаш кога пречката за засновањето не е суштинска.

Треба да се забележи дека во нашиот ЗН не постојат одредби кои се однесуваат на квалифицирањето на наследниците за неспособни⁴⁰. Ова пред се заради прокламираната рамноправност во наследувањето, но и заради фактот што вакавата практика е надмината во современите наследни системи.

За потстеување, римското право, способноста за наследување ја врзувала за припадноста кон определна општествена група или некои лични својства на поедниците. Неспособност за наследување, историски постоела и во првите граѓански законици, како и во нашите постари Закони за наследување како резултат на ставот дека правото на наследување е врзано за признавањето граѓански права, а тие можеле да бидат ограничени заради различни својства или припадност на субјектите⁴¹.

Покрај способноста, за реализација на наследните права кај наследникот не треба да биде присутна недостојност за наследување. Законскиот текст низ чл.123 и 124 од ЗН, во целост го уредува прашањето за утврдување на недостојност на наследниците. Од анализата на чл.123 може да се заклучи дека причина за недостојност кај наследникот може да биде определено однесување на наследникот спрема оставителот кое се смета за несоодветно. Значи во ваква ситуација може да дојде предвид само субјективниот однос помеѓу конкретните оставител и наследник, без оглед дали се работи за интестатско или тестаментално наследување.

Квалификацијата недостојност се однесува исклучиво на конкретен случај и спрема конкретен оставител. и не мора да значи дека наследникот кој еднаш спрема некој оставител бил прогласен за недостоен, ќе биде таков и спрема друг оставител.

Што се однесува до причините кои предизвикуваат недостојност, тие се дадени *numerus clausus*, во чл 123 и притоа, невозможно е екстензивно толкување на ваквите норми. Тие се однесуваат на смислено лишување или лишување од живот на оставителот; присилно со закана или измама наведување на оставителот да направи или отповика тестамент или одредба од тестаментот или спречување тоа да го стори; уништување или сокривање на тестаментот за да спречи негова реализација или фалсификување на тестаментот како и повреда на обврската за издршка или неукажување на нужна помош на оставителот.

Во сите наведени случаи обврска на оставинскиот суд е да води сметка за евентуално постоење на наведените околности кои доведуваат до недостојност по службена должност, освен во случајот на повредата на обврската за издршка или непружањето на нужна помош, кое може да дојде во предвид на барање на заинтересираните странки⁴².

Недостојноста за наследување своите корени ги влече исто така од римското право и тоа, сфатена на идентичен начин, како санкција заради морално неприфатливото однесување на наследникот спрема оставителот. Понатамошниот развој на овој концепт и присутноста на вакви одредби во граѓанските законици бележи нејасна раздвоеност од неспособноста за наследување⁴³.

---

⁴⁰ освен чл. 5 од ЗН кој се однесува на странци и за кои е предвидено уште и постоење на реципроцитет.

Ваквата одредба наликува на неспособност за наследување за определена категорија на лица

⁴¹ најчесто врзувано за т.н граѓанска смрт.

⁴² ЗН чл.124 ст.3

⁴³ Ваквата појава, присутна и во нашето поранешно законодавство веројатно е резултат на предвидување и на некои други причини за недостојност, покрај несоодветниот однос пнаследник-оставител. Пред се тоа се однесувањата на наследникот во пошироката општествена средина, кои се сметаат за несоодветни(на пр. нелегално напуштање на земјата). Оттука и разликата помеѓу т.н наследници

Членот 124 во став 1 го определува и дејството на евентуалната утврдена наедостојност, врзувајќи го исклучиво за конкретниот наследник како лично својство, кое не се пренесува на потомците. Заради тоа, во случај на интестатско наследување, потомците на недостојниот наследник наследуваат како тој да умрел пред оставителот (воопшто не стекнал својство на наследник). Во ваков случај во предвид доаѓа принципот на претставување, што пак не важи во случајот на недостоен тестаментален наследник. Тогаш доаѓа до интестација на целата или дел од оставината со која оставителот располага во корист на недостојниот наследник⁴⁴.

Бидејќи нашето позитивно право познава само релативни причини за недостојност, кои како што видовме се темелат исклучиво на амешусебниот однос оставител-наследник, законодавецот ја предвидува можноста на оставителот да изврши проштевање⁴⁵. Со проштевање, дадено изречно или премолчено⁴⁶ во тестамент, недостојноста престанува за наследникот⁴⁷.

Покрај физичките и правните лица, заедно со сите предвидени услови под кои тие се стекнуваат со можноста да ги остварат субјективните наследни права, особено интересна категорија на наследници се зачатите но сеуште неродени деца, посмртчињата. Фактот што правната фикција создадена уште за време на римското право, *nasciturus iam pro nato habetur quotiens de commodis eius agitur*, важи и денес во современите наследно-правни системи, уште еднаш ја потврдува универзалноста на римското правно наследство.

Во таа смисла, во ЗН во чл.122 ст. се определува дека „детето веќе зачатно во моментот на отворање на наследството се смета како родено ако се роди живо“, со што зачатото но неродено дете се стекнува со способност за наследување, само доколку се роди живо. Ваквата формулација не е спорна. Таа е присутна во современите законодавства со цел да се заштитат правата на неродените деца, бидејќи извесно е нивното раѓање.

Кумулативното предвидување на условите детето да е зачатно во моментот на смртта на оставителот и тоа да се роди живо, всушност е начин да се избегнат евентуални злоупотреби во вакви случаи. Заради тоа, проверката на фактот дали детето било зачатно во моментот на смртта на оставителот се врши со примена на медицинските сознанија за времетраењето на една бременост, а доклоклу дојде до спор околу тоа прашање, во предвид може да дојде и утврдување на траењето на бременоста во конкретниот случај по пат на утврдена медицинска постапка⁴⁸. Вториот услов пак, детето да се роди живо, значи дека во тој случај треба да се применат правилата на

кој се апсолутно недостојни за наследување (како чл.130 од ЗН од 1973г) и и релативни причини за недостојност како оние од (чл 123 од ЗН од 1996г). Види поблиску Љиљана Спировиќ-Трпеновска, *op.cit* 60-61

⁴⁴ во извесна смисла се применуваат одредбите на чл.134 и 135 од ЗН

⁴⁵ ЗН Чл124 ст.2

⁴⁶ знаејќи за оолностите, оставителот го определува за тестаментален наследник

⁴⁷ На ваков начин не може да престане апсолутната недостојност, бидејќи таму се работи за повреди и несоодветно однесување на наследникот спрема општествена заедница, а не спрема оставителот лично.

⁴⁸ Современото право ја има на располагање ДНК анализата која речиси со сто процентна сигурност ги утврдува биолошките родители. Бидејќи римската правна мисла не можела да очекува ваква помош од медицината, таа се потирала на наведените претпоставки кои упатувале на татковството на посмртчето

граѓанското право кои го определуваат моментот на раѓањето како момент на стекнување правна способност.

Во случајот на посмртчињата кои ги исполнуваат двата услови заради кои стекнуваат сопственост за наследување, се смета дека наследството го стекнале во моментот на смртта на оставителот⁴⁹, а за посмртчињата кои не се родиле живи, се смета како воопшто да не постоеле.

Поновите наследно-правни системи правото на наследување им го признаваат и на постхумно зачатите деца. Имено, развојот на медицината во оваа област овозможува зачнување на дете со смрзнат репродуктивен материјал, што во суштина ги поместува досега познатите граници на хуманата репродукција. Заради тоа, се поставува прашањето од оправданоста на предвидувањето и на постхумно зачатите деца како можни наследници. Иако ова прашање отвара многу морални, етички и правни дилеми, современите тенденции одат во прилог на тезата дека треба да се заштитат правата и на постхумно зачатите деца. Тоа секако треба да се стори со хируршка прецизност и со поставување пред се на временски рамки во кои може да се реализира постхумната репродукција, со цел да се обезбедат конзистентни правила кои ќе ја штитат оваа чувствителна категорија од злоупотреби.

Во таа смисла, новото, ревидирано наследно законодавство, веројатно ќе дозволи својство на наследник и за постхумно зачатите деца⁵⁰

Заклучок

Без намера за повторување на горенаведените анализи, заклучокот би можеле да го сведеме на едноставна констатација дека речиси како и секогаш очигледни се врските на старото римско право со институтите на современото, особено во областа на цивилистиката.

Во конкретниов случај, јасен е правниот трансплант: идејата за тестаментот како еден од најзначајните основи за повикување на наследство, а со тоа и околностите кои се однесуваат на неговата полноважност. Современото право идејно воопшто не се разликува од римското. Разликите, кои би можеле да речеме дека не се суштински, се резултат на различното општествено уредување и на различниот општествено економски развој.

Затоа, со право ромсните констатираат дека римското право нема раок на траење. Тоа е вечно и универзално.

---

⁴⁹ заради ваквото дејство на наследните права, во случајот на посмртчињата, делот од оставината кој ним ќе им припадне, се става под грижа на оставинскиот суд, мајката на детето или се определува старател на оставината (во римското право *cura ventris*). (ЗВП чл.124 ст2). Сепак, ниту Законот за вонпарничната постапка не дава одговор на прашањето дали кога постои *nasciturus*, оставинската постапка треба да се запре или не. Во иднина законодавецот би требало да се изјасни и околу ова прашање, како и за тоа дали соодветно на римското право тестаментот треба да се прогласи за неважечки доколку постои посмртче во секој случај. Временската рамка веројатно ќе изнесува 2 или три години по смртта на оставителот.

⁵⁰ Види :Комисија за изготвување на Граѓанскиот законик на РМ, *Граѓански Законик на РМ, книга четврта, „Наследноправни односи“ Работен материјал на Комисијата за семејно и наследно право*, теоретски дел со предлози за измени и дополнувања на Законот за наследувањето, Скопје, 2013,49-59.

Користена литература

- Berger, Adolf. *Encyclopaedic Dictionary of Roman Law* - New Series, Vol. 43, Part 2. Philadelphia: The American Philosophical Society, 1953 (Reprinted 1980 and 1991)
- Boras, Mile. Lujo Margetic. *Rimsko pravo*. Zagreb: PFZ biblioteka udzbenici i skripta, 1980
- Bujuklić, Žika. *Forum Romanum – Rimaska drzava, pravo, religija i mitologija*. Београд: Правни факултет у Београду - Библиотека „Приручници“, Центар за публикација – „Досије“, 2005.
- Burdick, W.L. : *The principles of roman law and their relation to modern law*. Clark, New Jersey: The Lawbook, Exchange LTD, 2004
- Horvat ,Marijan. *Rimsko pravo* (deseto izdanje). Zagreb: Školska knjiga, 1980
- Marković, Slavko *Odnos testamentalne prema pravnoj i poslovnoj sposobnosti*. Zbornik radova pravnog fakulteta u Nišu. Niš: Pravni fakultet u Nišu, 1974
- Moyle, J.B. *The Institutes of Justinian*. New Jersey: The Lawbook Exchange, Union, 2002
- Nicholas, Barry. *An Introduction to Roman Law* - Clarendon Law Series; Oxford University Press; Oxford - 1962 (Hardback), 1975 (Paperback).
- Romac, A. *Rimsko pravo*. Zagreb: PFZ Biblioteka: Udžbenici i skripta 1981
- Šarac, Mirela. Zdravko Lučić, *Rimsko privatno pravo* Sarajevo: Pravni fakultet u Sarajevu, 2006
- Stein, Peter. *Roman Law in European History*. Cambridge: University Press, 199
- Watson, Alan. *Roman Law and Comparative Law*. Athens and London: The University of Georgia Press, (Paperback) - 30 Jun 1991.
- Živojinović, Dragica. *Uticaoj mentalne rezerve na punovažnost zaveštanja*. Pravni život br. 10-2003
- Борковски, Ендру. Пол ду Плесис,. *Учебник по римско право*. прев. Елена Витанова 3 изд, Скопје: Просветно дело АД, 2009 208.
- Бујуклић, Жика. *Римско приватно право*, друго измењено и допуњено издање. Београд: Правни факултет универзитета у Београду, 2012
- Вотсон, Алан: *Правни Транспланти (Приступ упоредном праву)*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду – Институт за упоредно право, 2000.
- Закон за наследувањето. *Службен весник на Република Македонија 47/1996*
- Комисија за изготвување на Граѓанскиот законик на РМ, *Граѓански Законик на РМ, книга четврта, „Наследноправни односи“ Работен материјал на Комисијата за семејно и наследно право*, теоретски дел со предлози за измени и дополнувања на Законот за наследувањето, Скопје, 2013
- Маленица, Антун. *Римско право* (друго измењено и допуњено издање); Нови Сад : Правни факултет у Новом Саду, 1996.
- Машкин, Николај Александрович. *Историја на Стариот Рим*. Скопје: Зумпрес (Библиотека Универзум), 1995..
- Мицковиќ, Дејан. Ангел Ристов, *Наследното право од античкото до современото општетство. Зборник на Правниот факултет Јустинијан Први во чест на Ѓорѓи Марјановиќ* Скопје: Правен факултет Јустинијан Први, 2011
- Николас, Бери. *Вовед во римско право*. со предговор, ревидирана биографија и речник со латински поими од Ернест Мецгер. прев. Наташа Алексовска, Рената Георгиевска, Билјана Митовска, Скопје: Просветно дело, 2009.

- Поленак-Аќимовска Мирјана. Владо Бучковски. Гоце Наумовски. *Римско право*. Скопје: Правен факултет Јустинијан Први, УКИМ, 2014
- Поленак-Аќимовска, Мирјана, Бучковски Владо. *Избор на текстови од римското право* (IV издание). Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први“, УКИМ, 2008.
- Поленак-Аќимовска, Мирјана. Некои аспекти за системот на граѓанското право. *Зборник во чест на Никола Сотировски и Владимир Кратов*. Скопје: Правен факултет, 2001.
- Спировиќ-Трпеновска, Љиљана Услови за поноважност на тестаментот. *Зборник на Правниот факултет Јустинијан Први во чест на Ѓорѓи Марјановиќ*. Скопје: Правен факултет Јустинијан Први, 2011
- Спировиќ-Трпеновска, Љиљана. Дејан Мицковиќ, Ангел Ристов. Дали се потребни промени во наследното право во Република Македонија? *Зборник на Правниот факултет Јустинијан Први во Скопје во чест на Георги Ганзовски*. Скопје: Правен факултет Јустинијан Први, 2010
- Спировиќ-Трпеновска, Љиљана. *Наследно право*, Скопје: 2ри Август С, 2009
- Станковиќ Гордана. *Граѓанско процесно право*. Ниш, 1998
- Станојевиќ, Обрад. Емилија Станковиќ. *Савремени правни системи*. Крагујевац: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, 2010

